

4. **Maximilian C., Milcu St., Poenaru S.** *Fascinația imposibilului – bioetica.* – București: Editis, 1994. – 184 p.
5. A se vedea: **Misrahi R.** *Signification de l'éthique aux problèmes de al vie et de la santé.* – Paris, 1995. – 185 p.
6. A se vedea: **Țirdea T.N.** *Filosofie și Bioetică: istorie, personalități, paradigme.* – Chișinău: Medicina, 2000.–256 p.
7. **Țirdea T.N.** *Elemente de bioetică.* – Chișinău: Medicina, 2005. – 176 p.

PROBLEMA METODEI ÎN BIOETICĂ

Ana Marin

Catedra de Filosofie și Bioetică

Summary

The Problem of Method in Bioethics

One of the elements which define the bioethics, beside the object of study and the specific theoretical frame, is the method. Debate on the methodology of certain science is much more important in the case of a recent science which, nonetheless the signification that the last one took in the academic and public space represents still an object of debates for the state and the role in the scientific space, like the bioethics.

In this article an incursion is made for the presentation of a general picture on this subject. Also the author insists on the interdisciplinary as specific treat of the bioethical methodology.

Rezumat

Unul dintre elementele definitorii ale unei științe, alături de obiectul propriu de studiu și cadrul teoretic specific, este metoda acesteia. Punerea în discuție a metodologiei unei științe devine importantă mai ales în cazul unor discipline recente care, în pofida amplorii pe care au luat-o în mediul academic și în spațiul public, reprezintă încă obiect de dezbatere privind statutul și locul în spațiul științific - precum ar fi bioetica.

În acest articol se face o incursiune în metodologia bioeticii în scopul prezentării unui tablou de ansamblu asupra acestui subiect. De asemenea autoarea insistă asupra interdisciplinarității ca trăsătură specifică a metodologiei bioeticii.

Bioeticienii interesați de aspectul epistemologic al bioeticii, punându-și problema definirii acesteia ca știință și respectiv căutând diverse criterii de definire necesare acestui fenomen, ajung la un numitor comun privitor la importanța metodei în acest proces. Spre exemplu, E. Sgreccia consideră că definirea bioeticii în câmpul științific cere delimitarea justificărilor existenței sale, a fundamentelor judecăților etice utilizate și a metodei necesare [8, 39-77]. La fel M-H. Parizeau propune, alături de obiect propriu de studiu și eficacitate, metoda ca element definitoriu al bioeticii [6, 76-78]. Astfel importanța metodei în bioetică e practic indiscutabilă, problema însă fiind de altă natură și anume a caracterului, esenței și conținutului acestei metodologii. O incursiune în literatura de specialitate ne permite constatarea unei diversități de opinii la acest subiect. Metodele sunt definite fie în dependență de abordările bioetice “clasice” sau “alternative”, fie din perspectiva eticii descriptive sau prescriptive, fie sub aspect sub- sau inter- disciplinar.

Metodele clasice și alternative sunt deduse din curentele teoretice sau modele de abordare bioetice. “Clasic” în acest context înseamnă, pentru majoritatea, modelul teoretic “principist” american și, uneori, cazuistica, iar “alternativ” cuprinde toate celelalte curente bioetice apărute pînă astăzi – etica virtuții, etica narativă, etica procedurală a discuției, etica feministă etc. Avind în vedere că acestea sunt definite atît sub formă desfășurată în articole și monografii cît și în formă succintă în dicționare de specialitate, vom evita prezentarea lor în acest articol. Dincolo de

deducerea unor metode din teoriile existente în câmpul bioetic și de aplicările unor teorii etice la domeniul biomedical, unii autori definesc niște metode pentru bioetică ce reies din practica unor instituții – cum ar fi deducția, bazată pe procedura discuției sau pe cazuistică, observată în activitatea instituțiilor franceze *Doctrina Credinței* și a *Comitetul Național Consultativ de Etică*. [10, 25-38].

Alte metode ce apar în literatura bioetică sunt cele empirice și în acest context apare întrebarea asupra rolului descriptivului, fie calitativ sau cantitativ, în elaborarea cadrului normativ bioetic? Faptele istorice, opiniile și comportamentele majoritare nu induc neapărat concluzii normative, aspectele legale sau ilegale a unor fapte nu vorbesc despre moralitatea ori imoralitatea lor, opiniile experților și faptele adevărate din punct de vedere științific nu produc automat concluzii morale. Înseamnă oare aceasta că metodele empirice nu-și au locul în bioetică? După D.P. Sulmasy și J. Sugarman, aceste metode au un rol aparte în metodologia acestui domeniu, mai ales în situațiile următoare: pentru a testa stabilirea unor norme noi, a descrie unele fapte relevante pentru argumentele normative, a studia consecințele unei decizii, a testa empiric teoriile normative, a raporta cazurile, a demonstra proiectele etc. În fine, aceștia consideră că relația dintre empiric și normativ în etica medicală, și aceasta ar putea fi extins la bioetică în general, este un “two-way feedback”, adică o relație de enunț-răspuns valabilă în ambele direcții [9, 7-15].

O percepere aparte asupra metodologiei bioeticii este cea în funcție de domeniu, precum ar fi spre exemplu clasificarea în metode sub-disciplinare, specifice pentru etica cercetării, etica clinică și etica publică [7, 50-61]. Pentru etica cercetării este nevoie de o metoda prin intermediul căreia să se realizeze o “retroacțiune între judecățile etice elaborate pentru proiecte de cercetare specifice și principiile etice ca atare”, pe când în etica clinică metoda este caracterizată de o îndepărtare de la tradițiile filosofice și morale, de la discursul abstract și de o luare de poziție referitor la ceea ce trebuie de făcut imediat - “aici pacientul este norma”. Corpul și experiența sa de viață indică principiile necesare de utilizat. În așa fel metoda eticii clinice se apropie de o forma a metodei inductive – “fiecare caz are propria soluție”, trebuie de înțeles pacientul pentru a atinge un consens tolerabil. Și în cele din urmă etica publică este câmpul de manifestare a unei metode ce realizează conexiunea dintre binele individual și binele comun. Aceasta metodă este un raționament practic și nu concluzii practice deductive din principii, în felul acesta un loc aparte îi revine aici dialecticii aristoteliene în sensul în care aceasta cere, în primul rând, elaborarea unei idei precise despre situație care nu ar fi ea și, în al doilea rând, un dialog ce ar permite ajustarea armonioasă a credințelor și a pozițiilor inițiale.

E. Sgreccia, după cum am menționat mai sus, propune o distincție clară între cele trei aspecte care apar în moment ce se pune întrebarea referitor la situația bioeticii în câmpul științific, al treilea fiind metoda numită de el “metoda triumfiulară” de cercetare bioetică. Aceasta depășește metoda inductivă, ce definește normele etice pornind de la descrierea faptelor din cotidian, și pe cea deductivă, care presupune deducerea directă a normelor din principiile etice, și conține trei elemente necesare oricărei reflectări bioetice – faptul biomedical în sine, aspectul antropologic ce înseamnă un examen al valorilor ce sunt în joc în raport cu viața, integritatea și demnitatea persoanei, și în cele din urmă al treilea element este filosofia omului în ansamblu său ce permite căutarea soluțiilor în raport cu valorile de fond ale persoanei umane [8, 64-66]. Dintr-o perspectivă asemănătoare, adică având la bază conceptul de persoană, un alt grup de autori prezintă o metodă numită “Wide Reflexive Equilibrium” (echilibru reflexiv larg) care include următoarele etape: acumularea informațiilor factuale, reflectarea asupra faptelor, eliminarea propriilor prejudecăți, mărturisirea și acceptarea erorilor intelectuale [3, 289-292].

Până aici am prezentat unele încercări de a defini metodologia și metodele în bioetică, listă ce ar putea continua, având în vedere multiplicarea publicațiilor din domeniu. Deși tabloul nu e complet, schița confirmă eterogenitatea din acest domeniu dar și prezența unor elemente comune în diferite concepții cum ar fi interdisciplinaritatea. Aceasta de pe urmă este o noțiune ce apare curent în discursul intern bioetic sau extern despre bioetică, fiind utilizată drept element definitoriu al acestei disciplini. Participarea reprezentanților diverselor disciplini în dialogul

bioetic este certă – de la apariția acesteia consecutiv s-au implicat medici, teologi, filosofi. Totuși această interdisciplinaritate este problematică. Deja în prima jumătate a anilor '90 ai secolului al XX-lea teoreticienii în bioetică se interogau referitor la acest fenomen, indicînd o dublă realitate – pe de o parte “mai multe grupuri revendică liderismul, ceea ce are ca efect neîncrederea și lipsa de colaborare între disciplini” și pe de alta, “se pare din ce în ce mai evident că bioetica este veritabil interdisciplinară și că reușita ei vine din participarea tuturor disciplinelor și a profesiilor atinse (de problematica analizată)” [8, 21].

Dacă poziția menționată este optimistă în privința interdisciplinarității bioeticii, bazîndu-se pe participarea reprezentanților din diverse domenii, atunci alți autori sunt mult mai pesimiști, interogînd calitatea acestei participări. Reținem aici mai ales concepția lui DeWachter care accentuează importanța interdisciplinarității pentru bioetică printr-o opoziție realizată în comparație cu etica medicală. Acesta susține că atît timp cît bioetica nu îndeplinește condiția interdisciplinarității, ea rămîne o etică medicală care eventual ar fi numită etică biomedicală avînd în vedere noile implicații biologice în cîmpul medical și atît. Pentru M. De Wachter interdisciplinaritatea este o metodă ce contribuie la implicarea diverselor disciplini și care le asigură acestora deplină autonomie. Adică participarea la discuții se asigură în egală măsură tuturor reprezentanților disciplinelor implicate și nu se rămîne la o ierarhie unde eticianul ar avea rolul de expert și de gestionar al situației [1, 112-114].

La un colocviu dedicat metodelor eticii aplicate un alt bioetician, H. Ducet, intervine cu o comunicare al cărei subiect este bioetica și interdisciplinaritatea, prezentînd în linii generale un tip de metodologie utilizat des în bioetica nord-americană care corespunde mai degrabă unei abordări multidisciplinare – prin prezența diferitor reprezentanți în comitetele de bioetică – și dualiste – prin faptul că se prezintă situația sub formă de conflict între faptele de ordin medical și cele de tip psihosocial. Ori, continuînd ideea lui M. De Wachter, în bioetica clinică nu se poate vorbi despre o abordare ori ___o metodologie interdisciplinară, deoarece nu există o reflecție ce ar integra toate dimensiunile aduse de către fiecare disciplină participantă la discuție. Deși interdisciplinaritatea este dimensiunea definitorie a bioeticii, evocată în nenumărate rînduri, ea a fost neglijată de gîndirea teoretică; metodologia și interdisciplinaritatea bioetică practic lipsesc din cîmpul de investigație în domeniu, conchide H. Ducet [2, 168-169]. Referitor la același subiect, J.-M. Nores constată o eroare de ordin metodologic. Acesta susține, pornind de la cazuri concrete precum vaccinarea și experimentarea pe animale, că uneori pentru a argumenta o idee, o teză sunt folosite fapte sau date care nu sunt relevante sau chiar sunt străine situației examinate – cum ar fi cazul martorilor lui Jehovah ce folosesc ca argument contra transfuziei de sînge accidente ce ar putea interveni în timpul transfuziei, ori cei ce practică circumcizia băieților sau unele tabuuri alimentare de porc sau de vită și care aduc ca argument că aceste practici sunt bune pentru sănătate. “Factorii tehnici și științifici nu sunt relaționali factorilor morali” [5, 123]. Ori, altfel spus, discuția etică trebuie să se facă în termeni etici, morali și nu tehnici proprii altor științe.

Aceste critici ale interdisciplinarității ne impun încă o dată întrebarea referitor la definiția și, cel mai important, la realizarea acesteia.

Cum putem re-defini metodologia bioeticii, pornind de la diversitatea de poziții deja existente în domeniu, de la problema interdisciplinarității și de la criticile adresate bioeticii mai ales din partea științelor sociale? Răspunsul pare cu atît mai necesar cu cît ne referim la distincția dintre două definiții date bioeticii – cea potteriană sau hellengeriană. Am văzut că concepțiile prezentate mai sus se referă la metodologie pentru un anumit tip de bioetica – cea medicală, fie în cercetare sau în studiul clinic. Ori, această bioetică, ce-și are sursa în concepția lui Hellengers a fost mai larg răspîndită în Occident ceea ce explică interesul autorilor expuși mai sus. Alături de această abordare a bioeticii există o alta – cea la care se aderă și la Catedra de filosofie și bioetică a USMF „N. Testemițanu” din Republica Moldova [vezi: 11, 202-209]. și care ia din ce în ce mai mare amploare prin implicarea bioeticienilor de origine asiatică în domeniu – aceasta este definită ca o etică a viului în întreaga sa complexitate de manifestări, fie ea sub forma vieții umane sau a ecosistemelor și a biosferei în general. În așa fel mai degrabă există o bioetică

generală (sau filosofică, globală) în interiorul căreia se dezvoltă subdisciplini ca bioetica medicală, la care ne-am referit mai sus, a mediului, socială etc. Aderând la această formă de abordare a bioeticii e important prin urmare de a adăuga această dimensiune la reflecția asupra pluralității de concepții referitor la metoda și la interdisciplinaritate enunțate deja.

În primul rând, vom defini metodologia bioeticii ca o totalitate de metode, tehnici și instrumente ce servesc la studierea a două aspecte importante pentru bioetică, unul de ordin general teoretic și altul practic. Al doilea aspect este preluat de la bioeticianul american Callahan, citat de E. Sgreccia, care definește metoda bioetică drept o modalitate de a face legătura dintre întrebare și răspuns, dintre problema și soluție [1, 108]. Totuși nu putem rămâne doar la această definiție, pentru că întrebările și problemele denotă un proces de depistare și de definire care face parte de asemenea din activitatea bioeticienilor. În așa fel pentru metodologia bioeticii ambele aspecte sunt importante.

În al doilea rând, dat fiind faptul că interdisciplinaritatea este o dimensiune necesară și inevitabilă bioeticii, aceasta va fi definită drept caracteristică de bază a metodologiei bioetice, ca o tendință de a incorpora atât cunoștințe acumulate în domeniile implicate în dezbaterile bioetice cât și metode elaborate de acestea care pot răspunde mai pertinent la întrebările apărute în câmpul bioetic decât cele de tip filosofic sau etic, fără a le discredita pe cele din urmă. În asemenea condiții vom vorbi despre o metodologie particulară bioeticii și anume de o metodologie *interdisciplinară*, așa cum aceasta a fost cerut încă de fondatorul disciplinei V.R. Potter, diferența dintre interdisciplinaritatea bioeticii și a altor științe fiind în caracterul științelor pe care aceasta le unește – științele viului și cele ale valorilor.

În continuare merită de atras atenția la diversitatea de metode ce pot fi utilizate în cadrul acestei metodologii bioetice interdisciplinare. După cum a fost expus mai sus, pînă la momentul actual tabloul metodelor bioetice medicale este destul de divers, dar cu elemente comune. Care sunt acestea? Și pot oare metodele enumerate fi folosite într-o bioetică generală? Ceea ce am remarcat la mai mulți autori, indiferent de sursele pozițiilor acestora, este o oarecare flexibilitate care se manifesta atât sub aspectul relației dintre principii și soluții, cât și al raportului dintre soluții actuale și viitoare, dintre răspunsuri date “aici” și în “altă parte”. Ori această flexibilitate poate fi tradusă într-o prudență față de diversitatea contextelor spațio-temporale dar și față de o egalitate între reprezentanții diverselor discipline implicați în dezbateri. De asemenea acest fapt permite o deschidere față de noutate și-n termeni de descoperiri în științele vieții și sub aspectul unor abordări teoretice viitoare. Astfel metoda ce corespunde acestei preocupări metodologice este dialectica, care de altfel a fost atinsă în unele concepții deja prezentate. Și avînd în vedere că aceasta este o metodă general filosofică, ea va corespunde tuturor domeniilor bioetice, nu numai celei medicale, cum a fost menționat de către Roy ș.a. cu privire la etica clinica, cea a cercetării și cea publică [7, 50-61].

Dacă revenim la întrebările la care metodele trebuie să permită formularea unui sau unor răspunsuri – privind depistarea și formularea problemei etice, pe de o parte, și modul de a găsi soluții, pe de alta – constatăm importanța interogării asupra fundamentului / fundamentelor sau a “cadrului de referință” [6, 76-78]. Pentru a evita plauzibilitatea rezultatelor obținute în diverse situații dilemă, cadrul de referință e important, doar ca acesta trebuie re-definit. Principismul, deși a fost des criticat, el poate funcționa în cazul în care este aplicat în bioetica medicală și mai ales în context nord-american. Care va fi cadrul de referință pentru bioetica generală? T.N. Tirdea a prezentat în nenumărate rînduri cîteva principii pentru aceasta bioetica, care se reunesc într-o perseverență a protejării vieții sub toate formele ei [12]. Avînd în vedere nivelul de generalitate al principiilor bioetice propuse de acest autor, la care aderăm, intervine problema modalității în care se vor aplica acestea la nivele specifice ale bioeticii, deci intervine necesitatea definirii unor metode specifice. Dacă reamintim caracterul definit mai sus al metodologiei bioetice – cel interdisciplinar – și că acesta desemnează atât un asamblaj de cunoștințe dar și de metode, constatăm că metoda căutată poate fi împrumutată de la domeniile incluse în această interdisciplinaritate. Spre exemplu, pentru ca principiile mai sus enunțate să ia o formă valabilă și real aplicabile în bioetica mediului sau cea medicală, spre exemplu, e nevoie de împrumutat

atît cunoștințe cât și metode din aceste domenii. Principiul biosferocentrist sau cel coevoluționist nu au aceeași relevanță în aceste domenii, deci utilizarea principiului respectului integrității corpului în cazul medicinei europene este mai fructuos. Așadar se vor folosi metode proprii domeniilor implicate pentru a depista aspectele importante și felul în care acestea pot fi regrupate sub forma unor fundamente specifice, fie ele principii sau imperative. Și la acest nivel ne reamintim de propunerea făcută de Roy ș.a. referitor la metodele sub-disciplinare în etica clinică, publică și a cercetării, concepție citată mai sus.

Dacă în căutarea unui specific de domeniu e convenabil de a folosi cunoștințe și metode deja existente în respectivul câmp științific, atunci la depistarea specificului sociocultural este evident nevoie de un împrumut metodologic de la științele sociale, fie cantitative de la sociologie sau calitative de la antropologie. Intr-un șir de lucrări adresate bioeticii antropologii propun metode bioeticii pentru ca aceasta să fie mai deschisă la diversitatea culturală, cum ar fi spre exemplu etnografia [4, 169 - 192]. De asemenea această disciplină mai poate contribui printr-un bagaj de cunoștințe referitoare la diversitatea socioculturală deja acumulat. Utilizarea acestora are un plus enorm pentru activitatea teoretică și practică bioetică deoarece dată fiind urgența în care bioeticienii trebuie să dea răspuns unor noi provocări ale științei asupra vieții, aceștia nu dispun de timpul necesar comprehensiunii unei realități socioculturale. Ori antropologii în elaborarea cunoștințelor acumulate au folosit timpul necesar imersiunii în cadrul comunității studiate, în subiectul cercetat utilizând diverse metode calitative ca observația și interviul în diverse forme pentru a surprinde cât mai adecvat posibil viziunea subiecților asupra problemei studiate. La ce pot servi aceste cunoștințe odată ce ele sunt descriptive, ne interogăm asemeni lui Sulmasy și Sugarman [9, 3-18]. Mai întâi de toate acestea pot folosi în cadrul unor intervenții globale, cum ar fi elaborarea unor cadre normative regionale sau naționale sau în cazul unor intervenții imediate în situații concrete. Dacă acest tip de utilitate este unul axat pe folosirea cunoștințelor antropologice a priori intervenției, apoi verificarea unor cadre normative instituite sau a unor teorii, principii folosite, după cum propun D.P. Sulmasy și J. Sugarman, ar fi o aplicare a posteriori.

În concluzie menționăm că caracterul interdisciplinar al metodologiei bioetice determină o conlucrare necesară de egală măsură între diverse discipline, colaborarea cărora trebuie să conțină atît cunoștințe cât și metode particular-științifice specifice domeniului implicat. Aceste metode se vor alătura celor cu caracter general care există deja în bioetică, precum metoda dialogului bazată pe concepția lui J. Habermas, cea hermeneutică ce reiese din filosofia lui P. Ricoeur și triumphiulară a lui E. Sgreccia.

Note

1. **De Watcher M.**, “Le point de départ d’une bioéthique interdisciplinaire” // *La Bioéthique. Cahiers de bioéthique*, Vol.1, Québec : Presses d’Université Laval, 1979, 180 p., p. 112-114
2. **Ducet H.**, “Bioéthique et interdisciplinarité” // Lacroix A. et A. Letourneau (editor), *Méthodes et interventions en éthique appliquée*, Québec : Fides, 2000, 272 p., p.168-169
3. **Kushner T., Belliotti R.A., Buckner D.**, “Toward a Methodology for Moral Decision Making in Medicine” // Erde E.L. (editor), *Decision Making Methodology in Bioethics*, Theoretical Medicine, Vol. 12, Nr 4, Decembrie 1991, p. 281-294.
4. **Marshall P.L., Koenig B.A.**, “Ethnographic Methods” // Sugarman J., Sulmasy D.P. (editori), *Methods in Medical Ethics*, Washington, D.C. : Georgetown University Press, 2001, 314 p., p..
5. **Nores J-M.**, “A Methodological Error in Bioethics” // *International Journal of Bioethics / Journal International de Bioéthique*, 1992, Vol. 3, Nr 2, p. 121-123.
6. **Parizeau M-H.**, “Bioéthique: question de méthode” // *La bioéthique: un langage pour mieux se comprendre?* Journal International de Bioéthique, 2000, Vol. 11, Nr. 3-4-5.
7. **Roy D.J., Williams J.R., Dickens B.M., Baudouin J-L.**, *La bioéthique: ses fondements et ses controverses*, Québec: Éditions du Renouveau Pédagogique, 1995, 548 p.

8. **Sgreccia E.**, *Manuel de bioéthique. Les fondements et l'éthique biomédicale*, Trad. en français par R.Hivon, Paris: Mame-Edifa, 2004, 868 p.
9. **Sulmasy D.P., Sugarman J.**, "The Many Methods in Medical Ethics" // Sugarman J., Sulmasy D.P. (editori), *Methods in Medical Ethics*, Washington, D.C. : Georgetown University Press, 2001, 314 p.
10. **Thomas J-P.**, *À quoi sert la bioéthique?* Éditions Le Pommier, 2003, 62 p.
11. **Teodor N. Țirdea**, *Filosofie și bioetică*, Chișinău : Tip. USAM, 2000, 256 p.
12. **Цырдя Теодор Н.**, *Еще раз о принципах биоэтики* // Второй национальный Конгресс по биоэтике с международным участием. 29 сентября - 2 октября 2004 года, Киев, Украина. – Киев: 2004. - С. 52.;
13. **Tirdea Teodor N.**, *Conținutul și condițiile de realizare a imperativelor bioetice în cercetările biomedicale* // *Anale științifice ale USMF «Nicolae Testemițanu»*. / Probleme actuale de sănătate publică și management. Ediția VII-a. Volumul II. 19-20 octombrie 2006. – Chișinău: 2006. - P. 237-241.

DIRECȚIONAREA INTELLECTUALĂ PRIN ASCENSIUNEA MORALITĂȚII

Viorica Leancă

Catedra Filosofie și Bioetică

Summary

The intellectual guiding by the morality ascent

During its evaluation the human being tried to reach the progress, the morality and the authenticity, but the incompatibility between people caused numerous problems, changing their primary value. The group of human existence is marked by a significant disorientation bewilderment that refers to a simple ointment of the tendencies of accomplishing the material needs that are different from the real essence of the social life, in consequence, this kind of problem, becomes contradictory for the human life. The people's future depends on the implementation of the intellectual factor in the society. This key-element, the intellect, must have priority, attention, moral and intellectual help, and, for achieving a cultural society, with high level intellectual qualities, we are in charge to do this.

Rezumat

Omenirea pe parcursul dezvoltării sale a tins spre progres, moralitate și autenticitate, însă incompatibilitatea lor a dus la numeroase probleme globale, denaturând și valoarea lor primară. În existența colectivă a ființei umane există o mare dezorientare ce ține de o simplă adunare a tendințelor de satisfacere a necesităților materiale ce diferă de conținutul real al vieții sociale și în mare parte devine contradictorie vieții omului pe Pământ. Viitorul omenirii depinde de implementarea intelectului în societate. Acestei verigi-cheie trebuie să-i acordăm atenție, ajutor, recompensă morală și materială, dacă vrem să avem o societate cultă, cu calități intelectuale optime. În articol se examinează impactul reciproc al moralității și intelectualizării omenirii în procesul ei de existență.

Aflându-ne într-o societate ce are o schimbare permanentă este dificil de a percepe sensurile și direcțiile în care aceasta se îndreaptă. Un lucru este cert, că nimic nu influențează mai mult decât evoluția cunoașterii umane. Dezvoltarea omului decurge în mod condiționat din influența pe care o are asupra lui progresul tehnico-științific și social, mai ales noile tehnologii informaționale, menite să schimbe modul de viață, activitatea sa fizică și intelectuală. Acest mod de abordare face posibilă nu numai evidențierea legilor interacțiunii, informației, progresului social și dezvoltării personalității, ci previziunea cerințelor crescânde față de ea, proiectarea câtorva căi de pregătire a oamenilor pentru funcționarea eficientă profesională în procesul de formare a societății inofensive.